

red. Elżbieta Dubas
Aneta Słowik

W stulecie metody biograficznej

Refleksje i przykłady badań
z perspektywy polsko-frankofonńskiej

Biografia i badanie biografii

TOM 7

W stulecie metody biograficznej

Refleksje i przykłady badań
z perspektywy polsko-frankofonńskiej

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

Biografia i badanie biografii

TOM 7

W stulecie metody biograficznej

Refleksje i przykłady badań
z perspektywy polsko-frankofonńskiej

red.

Elżbieta Dubas

Aneta Słowik

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2020

Elżbieta Dubas – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu
Katedra Andragogiki i Gerontologii Społecznej, 91-408 Łódź, ul. Pomorska 46/48

Aneta Słowik – Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wydział Nauk Stosowanych
53-611 Wrocław, ul. Strzegomska 55

RECENZENT

Danuta Lalak

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Aleksandra Urzędowska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI

Magdalena Muszyńska

Zdjęcie wykorzystane na okładce:
Shutterstock.com/Jazza; Fotolia/Irochka Freeimages.com

© Copyright by Authors, Łódź 2020
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08944.18.0.K

Ark. wyd. 15,2; ark. druk. 14,5

ISBN 978-83-8142-787-6
e-ISBN 978-83-8142-788-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wstęp	7
Wprowadzenie do tematyki tomu	7
O historii polsko-frankofońskiego projektu badań biograficznych	10
O BADANIACH BIOGRAFII – Z PERSPEKTYWY CZASU I INSPIRACJI MYŚLĄ FLORIANA ZNANIECKIEGO	
Gaston Pineau – Metoda biograficzna i historia życia jako podejścia badawcze, działanie i kształcenie. Dotychczasowe tendencje i nowe perspektywy	19
Christine Delory-Momberger – <i>Biografia</i> – nowa konfiguracja stosunku jednostki do otoczenia społecznego	43
Paula Wełyczko – Biografia naukowa i antropologiczna. Kontynuacja metody biograficznej czy zapowiedź nowej humanistyki?	55
Martine Lani-Bayle – Opowieści biograficzne i ich przyszłość – ważąc słowa	71
Aneta Słowik – Poradnicza biografia Floriana Znanieckiego	85
EDUKACYJNE KONTEKSTY BADAŃ BIOGRAFICZNYCH	
Olga Czerniawska – Badania biograficzne a edukacja	99
Pierre Dominicé – Przemyśleć historię życia za pomocą historii wieku życia.....	107
Elżbieta Dubas – W edukacyjnej przestrzeni biografii – biografia jako poznawa- nie człowieka	117
Christophe Niewiadomski – Badania biograficzne a wspomaganie zapisu badawczego	127
Danielle Desmarais – Droga edukacyjna i potencjał heurystyczny podejścia biograficznego: wyzwania badawcze, edukacyjne i interwencyjne	147
Marie-Claude Bernard, Jean-Jacques Demba, Ibrahim Gbetnkom, Isabelle Lavoie – Bogactwo metody biograficznej zastosowanej w obszarze szkolnym	163

PRZYKŁADY BADAŃ W PODEJŚCIU BIOGRAFICZNYM

- Tomasz Bugaj** – Współczynnik humanistyczny Floriana Znanieckiego jako główny postulat kulturoznawczych badań terenowych w krajach byłego ZSRR 179
- Angelika Pawlaczyk** – Sposoby wykorzystania metody biograficznej w badaniach języka i kultury staroobrzędowców mieszkających w Polsce 195
- Przemysław Szczygieł** – Uczenie się buntowniczką na przykładzie narracji: „...z czasem coraz bardziej sobie zdawałam sprawę, jak bardzo te manifestacje są na rękę systemowi” 207
- Fernanda Priscila Alves da Silva, Lívia Alessandra Fialho da Costa** – Autobiografie kobiet uprawiających prostytutkę: opowieści socjalizacyjne, rodzinne oraz projekty budowane w „bitwie” życia 221

Wstęp

Wprowadzenie do tematyki tomu (Elżbieta Dubas)

Przedkładamy Czytelnikowi kolejny, już VII, tom z serii „Biografia i badanie biografii”. Tym razem Autorzy tekstów – ci, którzy praktykują od wielu lat, mistrzowie metody, albo ci, którzy jako młodzi badacze właśnie włączają się w ten sposób badań, zamyślają się nad tzw. metodą biograficzną z okazji setnej rocznicy wydania dzieła, które zapoczątkowało badania biograficzne w naukach społecznych i humanistycznych. Dziełem tym jest pięciotomowy *The Polish peasant in Europe and in America. Monograph of an immigrant group* wydany w latach 1918–1920 (Octagon, New York), w języku polskim opublikowany w 1976 roku przez Ludową Oficynę Wydawniczą w Warszawie pod tytułem *Chłop polski w Europie i Ameryce*. Autorami dzieła są Florian Znaniecki i William Thomas. I to właśnie międzynarodowy naukowy sukces polskiego socjologa, Floriana Znanieckiego, z perspektywy stu lat obecności w świecie tzw. polskiej szkoły badań biograficznych, skłonił współpracujących od wielu lat polskich i frankofońskich badaczy do szczególnej refleksji nad badaniami biograficznymi.

Tom zawiera jedynie 15 tekstów z tej bogatej interdyscyplinarnej współpracy i dyskusji naukowej, lecz są one szczególnie znaczące dla swoistego podsumowania dotychczasowych „osiągnięć” metody biograficznej, ukazania aktualnych pól i sposobów badania biografii oraz prognoz dla tego podejścia badawczego stosowanego w naukach społecznych i humanistycznych. Lektura tekstów skłania do sformułowania wielu wniosków, w tym między innymi do podkreślenia niepodważalnego znaczenia tzw. współczynnika humanistycznego w badaniach biografii, sformułowanego przez Floriana Znanieckiego. Świadomość „czyjejs” biografii, jaką posiada badacz, świadomość podmiotowego, zindywidualizowanego świata posiadacza biografii, wyprowadza go poza obiektywność świata przyrody, wprowadzając w zawsze subiektywny świat doświadczeń ludzkich, względem którego należy zachować respekt.

Rozwój badań biograficznych, od strony badaczy, w pewnym stopniu jest „tropieniem” zawłości i trudności w poznawaniu ludzkich biografii, poszukiwaniem nowych podejść – paradygmatów, metod, technik i narzędzi, które te biografie w pełniejszym stopniu rozpoznają, odkrywaniem nowych „zakątków” biografii, unaoczniających w większym stopniu sens ludzkich doświadczeń. Badania biografii mają też niepodważalne znaczenie dla badanych,

opowiadających swoje życie, snujących narrację autobiograficzną, która może uruchamiać działania autoformacyjne, wzmacniające podmiotowość osoby narratora, sprzyjające kreacji jego dojrzałej tożsamości, pozwalające na odzyskiwanie znaczeń przynoszących rezyliencję. Ukierunkowanie na biografie jest też wyrazem społecznego zapotrzebowania na biograficzność i biografizację, wyrazem potrzeby pozyskiwania informacji o szczegółach egzystencji poszczególnych jednostek, nie tylko osób wybitnych, znaczących, powszechnie docenianych – *niezwyčajnych*, ale także, w czasach ponowoczesnych, osób nieznanymi szerszemu ogółowi, funkcjonujących w codzienności doświadczanej przez niewielu – tzw. *zwyčajnych*. Jest także wyrazem potrzeby nadania społeczeństwu indywidualnych cech i zarazem jednostkowej odpowiedzialności za własne życie.

Biografia jest też fenomenem edukacyjnym. W tej przestrzeni mieści się głęboko edukacyjny sens poznawania biografii – tak własnej jak i innych. W biografii zawarte są szeroko pojmowane procesy edukacyjne, choć często bywają one ukryte i wymagają uświadomienia. Poznawanie biografii to więc dowiadywanie się czegoś więcej niż dotychczas było wiadome, i jest to niewątpliwie proces uczenia się. Edukacyjna przestrzeń biografii to także namysł nad własnym i Innych doświadczeniem biograficznym oraz jego reinterpretacje. I to także może stymulować proces uczenia się.

Biografia i próby jej rozpoznawania to w istocie uniwersalna orientacja ludzkiego poznawania. W nauce obecna stosunkowo krótko, bo zaledwie 100 lat, jednak jej korzeni można doszukiwać się już w starożytności. Biografia i narracja charakteryzują człowieka jako gatunek. *Homo biographicus* i *homo narrans* to właściwości natury ludzkiej, obdarzonej pamięcią i zdolnej do mentalnej wędrówki w czasie, wyposażonej w umiejętności opowiadania, namysłu i interpretacji (własnego) doświadczenia biograficznego. Współcześnie realizowane badania biograficzne w pełni wykorzystują te właściwości jako punkt wyjścia, fundament biograficznej orientacji badawczej, ale i zarazem cel realizowanych badań w podejściu biograficznym, odnoszony także do praktyki życia społecznego i edukacyjnego.

Wskazane powyżej kwestie można odnaleźć w szczegółowym omówieniu w poszczególnych tekstach zawartych w tym tomie. Publikacja została podzielona na trzy części. W części pierwszej: *O badaniach biografii – z perspektywy czasu i inspiracji myślą Floriana Znanieckiego* Czytelnik poznaje w tekście Gastona Pineau metodę biograficzną i historii życia z bardzo rozległej perspektywy czasowej, z odniesieniem do badań, działania i kształcenia, w oparciu o doświadczenia badaczy frankofońskich. Christine Delory-Momberger dostrzega we współczesnym terminie „biografia” niezwykle wyrazisty kontekst społeczny widoczny w konstrukcie społeczeństwa biograficznego. Paula Welyczko, koncentrując się na biografii naukowej i antropologicznej, snuje refleksje nad przyszłością metody biograficznej w kontekście wyzwań nowej humanistyki. Martine Lani-Bayle jeszcze silniej podejmuje wątek dotyczący przyszłości badań biograficznych, w kontekście 100 lat od pojawienia się *Chłopa polskiego*,

i uwrażliwia czytelnika na trudności i wątpliwości związane z badaniami opowieści biograficznych. Tę część kończy tekst Anety Słowik, która w biografii wybitnego socjologa Floriana Znanieckiego odnajduje rozbudowany wątek poradniczy, do tej pory tak wyraźnie nie podejmowany przez badaczy.

Część drugą: *Edukacyjne konteksty badań biograficznych* otwiera tekst Olgi Czerniawskiej, która ukazuje powiązanie między badaniami biograficznymi a edukacją, często z odniesieniem także do dorobku Floriana Znanieckiego. Pierre Dominicé, bazując na własnym doświadczeniu związanym ze starzeniem się, wskazuje na kategorię wieku życia jako kluczową w rozważaniach dotyczących historii edukacyjnej życia człowieka i zmieniającego się wraz z wiekiem procesu uczenia się. Elżbieta Dubas, uszczegóławiając edukacyjny wymiar biografii, ukazuje biografię jako proces poznawania człowieka. Christophe Niewiadomski przedstawia przykład badań biograficznych służących rozpoznaniu znaczenia pisania dla jednostki i rodziny oraz powiązań między narracją pojedynczego podmiotu a genezą społeczną jego zachowań. Danielle Desmarais na podstawie wyników projektu PARcours potwierdza trójnożny model praktykowania historii życia, uwzględniający badania, działanie i edukację. Ukazuje przełomy biograficzne w kontekście drogi edukacyjnej młodych dorosłych ponownie podejmujących naukę. We współautorskim tekście Marie-Claude Bernard, Jean Jacques Demba, Ibrahim Gbetnkom, Isabelle Lavoie stosują opowiadanie o życiu w badaniu niepowodzeń szkolnych młodzieży ze szkół średnich w Gabonie i Kamerunie oraz w zakresie poznawania/budowania tożsamości nauczyciela. Skutecznie służy ono odkrywaniu znaczeń „od wewnątrz”, gdy mają głos osoby, traktowane podmiotowo, będące autorami swoich historii.

Ostatnia część tomu: *Przykłady badań w podejściu biograficznym* przybliży kilka oryginalnych kontekstów zastosowania podejścia biograficznego. Tomasz Bugaj zwraca uwagę na znaczenie współczynnika humanistycznego Floriana Znanieckiego w badaniach terenowych. Jego zainteresowanie dotyczy rozpoznania sytuacji życiowej świadków Jehowy zamieszkujących kraje byłego ZSRR. Angelika Pawełczyk metodę biograficzną, również z uwzględnieniem współczynnika humanistycznego Floriana Znanieckiego, zastosowała w badaniach staroobrzędowców w Polsce, koncentrując się na kwestiach językowych i kulturowych. Przemysław Szczygieł, stosując metodologię interpretatywną, podejmuje analizę doświadczeń osoby, uczestniczącej w protestach, zwracając uwagę na nieformalne procesy uczenia się buntowniczką. Tom kończy tekst, którego współautorkami są Fernanda Priscila Alves da Silva i Lívia Alessandra Fialho da Costa, gdzie dokonano analizy autobiografii prostytutek, także z uwzględnieniem kontekstu uczenia się.

O historii polsko-frankofońskiego projektu badań biograficznych (Aneta Słowik)

Książka, którą Państwo trzymają w rękach, zawiera artykuły, będące wynikiem polsko-frankofońskiej współpracy naukowej. Długoletnia przyjaźń pomiędzy badaczami z Polski i z innych krajów (głównie frankofońskich), zainicjowana została na początku lat 80. XX wieku przez prof. dra Gastona Pineau i prof. zw. dr hab. Irenę Wojnar. Francuski uczony uczestniczył w konferencji na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie zainspirowały go wykłady i prace polskich akademików, szczególnie prof. zw. dra hab. Bogdana Suchodolskiego. Wielokrotnie prof. Pineau podkreślał, że refleksja tego polskiego pedagoga stanowiła dla niego motywację do dalszych prac badawczych.

Prężną i dynamiczną współpracę, również ze środowiskiem frankofońskim, nawiązała i do dzisiaj kontynuuje prof. zw. dr hab. Ewa Marynowicz-Hetka z Uniwersytetu Łódzkiego. Przywołam tylko niektóre aktywności pani profesor w międzynarodowej przestrzeni: od 2006 roku uczona jest członkiem prezydium Institut Européen de Recherche sur la Formation et l'Analyse de l'Activité (sieć 28 uniwersytetów europejskich, południowo- i północnoamerykańskich), działającym przy Conservatoire National des Arts et de Métiers w Paryżu. Z kolei od 2013 jest członkiem Rady Naukowej Katedry UNESCO „Formation et Pratiques Professionnelles”, CNAM w Paryżu. Była również członkiem założycielem i przez trzy kadencje (od 2003) członkiem zarządu Association Internationale Francophone des Interventions Auprès des Familles Séparées (AIFI).

Frankofońskie relacje z Polską również rozpoczęła i do dzisiaj kontynuuje prof. dr Martine Lani-Bayle (Uniwersytet w Nantes), która przyjęła zaproszenie prof. zw. dr hab. Olgi Czerniawskiej do wspólnej pracy badawczej na Uniwersytecie Łódzkim, a później w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Do tego zespołu dołączyłam, będąc członkiem projektu naukowego zainicjowanego przez obie uczone. Pracę w tym gronie potraktowałam jako wyróżnienie i wyjątkowy zaszczyt. Owocem długoletniego współdziałania są liczne publikacje, w których zaprezentowane zostały ukończone projekty badawcze¹.

Prof. Martine Lani-Bayle wielokrotnie przyjeżdżała do Łodzi, a później do Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu z zespołem badaczy z Wydziału Nauk Edukacyjnych Uniwersytetu w Nantes (Francja). Zachęcała również i mobilizowała do uczestnictwa w wydarzeniach naukowych, organizowanych w Polsce, innych kolegów i koleżanki, np. z Uniwersytetu w Lille (Francja) – prof. dra Christophe’a Niewiadomskiego, dra Mohammeda Melyaniego

¹ Warto tu wspomnieć choćby *Événements et formation de la personne – Ecarts internationaux et intergénérationnels: Vers de nouveaux horizons/Wydarzenia i rozwój osoby – Różnice międzynarodowe i międzypokoleniowe: Ku nowym horyzontom*, red. M. Lani-Bayle, A.-M. Mallet, t. 1–3, L'Harmattan, Paris 2006–2009. W trzech tomach zostały przedstawione doświadczenia biograficzne osób z różnych krajów. Narratorzy i narratorki przywołują znaczenia tych doświadczeń, które można podzielić na: globalne, indywidualne oraz międzygeneracyjne. W publikacji dokonano analizy porównawczej tych znaczeń.

z Uniwersytetu w Amiens (Francja), prof. dra Makota Suemotę z Uniwersytetu Kobe (Japonia), dr Luciane Conti z Państwowego Uniwersytetu Rio Grande do Sul (Brazylia). Prof. Martine Lani-Bayle wielokrotnie podkreślała, że spotkania z polskimi uczonymi były dla niej źródłem inspiracji badawczych, które rozwijała we Francji i w środowiskach międzynarodowych, a później opisywała w następujących publikacjach: *Taire et transmettre. Les histoires de vie au risque de l'impensable* (Milczenie i przekaz. Prawie niewiarygodne historie życia, 2006); *Les Secrets de famille. La transmission de génération en génération* (Sekrety rodzinne. Przekaz z pokolenia na pokolenie, 2007); *Paysage générationnel et formation tout au long de la vie* (Pokoleniowy krajobraz i uczenie się przez całe życie, 2013); *Récits et résilience, quels liens? Chemins de vie* (Opowiadania i rezyliencja, jakie związki? Drogi życia, 2016).

Propagatorem kontynuowania współpracy polsko-frankofońskiej był także prof. dr Pierre Dominicé. Ten wybitny uczyony gościł już w Polsce, w Dolnośląskiej Szkole Wyższej podczas konferencji pt. „Drogi edukacyjne w czasach płynnej nowoczesności” (25–26 kwietnia 2014). Czynny udział w obradach konferencji wzięli również prof. dr Gaston Pineau, prof. dr Martine Lani-Bayle, prof. zw. dr hab. Olga Czerniawska, prof. zw. dr hab. Ewa Marynowicz-Hetka, prof. nadzw. dr hab. Elżbieta Kowalska-Dubas, dr Catherine Schmutz-Brun. Konferencję od strony merytorycznej i organizacyjnej wspierali prof. zw. dr hab. Mirosława Nowak-Dziemianowicz (ówczesna Dziekan WNP DSW), prof. nadzw. dr hab. Elżbieta Kowalska-Dubas, prof. dr hab. Jerzy Kochanowicz – Kierownik Studiów Doktoranckich WNP DSW.

Kolejne wydarzenie w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu z udziałem frankofońskich gości odbyło się 13 maja 2015 roku. Wówczas w ramach naukowego seminarium poradoznawczego „Horyzonty Pomagania” gościliśmy prof. dra Borisa Cyrulnika (uznanego neuropsychologa, uczonego, wykładowcę z Uniwersytetu w Toulon, Francja). W seminarium uczestniczyła również prof. dr Martine Lani-Bayle (Uniwersytet w Nantes), prof. zw. dr hab. Alicja Kargulowa (Naukowe Towarzystwo Poradoznawcze), mgr Manuela Braud (doktorantka Uniwersytetu w Nantes, Francja) oraz mgr Luciane Goldberg (doktorantka Uniwersytetu Federalnego w Ceará, Brazylia). Dla polskiego czytelnika dostępne są następujące książki Pana Profesora Cyrulnika *Rozmowy o miłości na skraju przepaści* (2011), *O ciele i duszy* (2012), *Ratuj się życie wzywa* (2014). Z artykułem Pana Profesora pt. *Opiekunowie i proces rezyliencji* można natomiast zapoznać się w dwujęzycznym (polskim i angielskim) czwartym numerze (2015) „Studiów Poradoznawczych”.

Warto również podkreślić długotrwałą współpracę polskich uczonych z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu z Uniwersytetami w Quebecu (Kanada). Projekty badawcze prowadzą m.in.: prof. dr Jeanne-Marie Rugira (Uniwersytet Rimouski, Quebec, Kanada), prof. dr Marie-Claude Bernard (Uniwersytet Laval, Quebec, Kanada), prof. dr Danielle Desmarais (Uniwersytet w Montrealu, Quebec, Kanada), prof. dr. Jean-Philippe Gauthier,

prof. dr. Jacques Rheaume oraz prof. dr. Yves de Champlain. Niektóre artykuły kanadyjskich uczonych są zawarte w tej książce.

Po raz pierwszy w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu w 2018 roku gościliśmy prof. dr Marię de Passeggi (Uniwersytet w Sao Paulo, Brazylia), prof. dra Elizeu Clementino de Souza (Państwowy Uniwersytet w Bahia, Brazylia) oraz prof. dr Anę-Chrystinę Mignot (Państwowy Uniwersytet w Rio de Janeiro, Brazylia). Współpraca z tymi wybitnymi brazylijskimi uczonymi była prowadzona już wcześniej przez pracowników Wydziału Nauk Pedagogicznych DSW. Wspólnie zrealizowano projekt badawczy (pod kierunkiem prof. dr Martine Lani-Bayle i prof. dr Marii de Passeggi) dotyczący pamięci szkoły i przedszkola. W pierwszej części procesu badawczego dzieci w różnym przedziale wiekowym przedstawiały swoje doświadczenia przedszkolne i szkolne, przywoływały obrazy tych instytucji, opowiadały o nauczycielach i grupie rówieśniczej oraz wspominały trudności i radości zapamiętane z przestrzeni przedszkolnej i szkolnej (zob. książkę pt. *Raconter l'école. À l'écoute de vécus scolaires en Europe et au Brésil/Opowiedzieć szkołę. Przejycia szkolne w Europie i w Brazylii*, pod red. Martine Lani-Bayle i Marii de Passeggi, 2014).

Ważnym węzłem polsko-frankofońskiej współpracy są naukowe debaty, toczące się podczas seminariów biograficznych z udziałem polskich, hiszpańskich, brazylijskich, niemieckich, portugalskich, szwajcarskich, marokańskich i japońskich uczonych. Spotkania odbywają się corocznie, zawsze w czerwcu (już od 19 lat!) na Wydziale Nauk Edukacyjnych Uniwersytetu w Nantes. W 2018 roku po raz pierwszy seminarium odbyło się na Uniwersytecie w Tours (Francja). Kierownikiem naukowym spotkań jest niezmiennie Pani Prof. dr Martine Lani-Bayle. Przedstawię tylko niektóre tytuły seminariów, np. „Jakie kształcenie w zakresie gromadzenia, poznawania i interpretowania historii życia?” (2014), „Badania biograficzne i umiejętność działania: trudności, bifurkacje i przebieg życia” (2015), „Narracje i proces wspierania człowieka w rozwoju” (2016), „Uczenie się choroby, pomiędzy opowieścią, wiedzą i historią życia” (2018).

Innym obszarem polsko-frankofońskich działań naukowych są regularnie odbywające się w Brazylii kongresy CIPA – Congresso Internacional de Pesquisa (Auto)Biográfica. Ostatni kongres (już ósmy) odbył się w Sao Paulo w dniach 17–20 września 2018 r. Przedstawiciele polscy (z DSW) uczestniczyli czynnie tylko raz w tym spotkaniu w Natal w 2008 r².

Również w 2018 roku na Wydziale Nauk Pedagogicznych w DSW po raz pierwszy gościliśmy wybitną uczoną z zakresu badań biograficznych – prof. dr Christine Delory-Momberger. Badaczka jest autorką wielu publikacji z zakresu metodologii badań biograficznych – niestety, niedostępnych w języku polskim.

² Wystąpienia i artykuły wygłoszone podczas kongresów w Brazylii znajdują się w publikacjach zredagowanych w języku portugalskim (np. *(Auto)Biografia: Formação, Territórios e Saberes*, red. M. de Passeggi, E. Clementino de Souza, Paulus/Edufrn, Sao Paulo 2008; *Memoria docente, investigación y formación*, red. M. de Passeggi, E. Clementino de Souza, Editorial de la Facultad de Filosofía y Letras da UBA – Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales, Buenos Aires 2010. Uważam, że warto dokonać przekładu tych książek na język polski.

Warta uwagi jest działalność Pani Profesor jako redaktorki naczelnej cyklicznie wydawanego naukowego czasopisma „Le sujet dans la cité”/„Podmiot w mieście”, w którym publikują artykuły uczeni, prowadzący badania biograficzne. Również ścisłą współpracę z polskimi uczonymi prowadzi prof. dr José Gonzáles-Monteguado (Uniwersytet w Sewilli, Hiszpania), którego doskonała znajomość języka francuskiego, angielskiego, włoskiego wielokrotnie zaowocowała tłumaczeniami (głównie z języka francuskiego na język angielski, język włoski i odwrotnie) prac akademików, interesujących się biografią, biograficznością, historią życia. W ten sposób istnieje możliwość poznania publikacji kolegów i koleżanek z różnych krajów.

Myślę, że należy wspomnieć o jeszcze jednej inicjatywie, która zjednoczyła i stale jednoczy uczonych, posiadających wspólne zainteresowania naukowe w zakresie badań biograficznych. W ramach programu Erasmus+, stwarzającego możliwość podpisania bilateralnych umów przez Dolnośląską Szkołę Wyższą z wieloma francuskimi, portugalskimi i szwajcarskimi uniwersytetami, pracownicy naukowo-badawczy prowadzą na tamtejszych uczelniach zajęcia dydaktyczne dla studentów I i II stopnia oraz doktorantów. Podczas pobytów inicjują badania naukowe, dokonują kwerendy bibliotecznej oraz uczestniczą w seminariach i konferencjach. Dzięki programowi Erasmus+ bliska współpraca jest kontynuowana z Uniwersytetem w Nantes (Francja), z Uniwersytetem w Paryżu (Est-Créteil, Francja), z Uniwersytetem w Tours (Francja), z Uniwersytetem w Paryżu VIII Saint-Denis – Vincennes (Francja), oraz z Uniwersytetem we Fryburgu (Szwajcaria). Planowane jest podpisanie umowy z Uniwersytetem w Orleanie (Francja), z Uniwersytetem w Caen (Instytut Pracy Socjalnej, Francja) oraz z Uniwersytetem Evora (Portugalia).

Ostatnim ogniwem polsko-frankofońskiej współpracy w 2018 była międzynarodowa konferencja naukowa pt. „W przestrzeni biografii. Identyfikacja doświadczeń, procesów i zmian”. Wyjątkowe spotkanie poświęcone stuleciu wydania *Chłopa polskiego w Europie i w Ameryce* (W. Thomas i F. Znaniecki) odbyło się na Wydziale Nauk Pedagogicznych w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu w dniach 9–11 maja. Współorganizatorami konferencji były polskie i zagraniczne uczelnie, naukowe stowarzyszenia oraz towarzystwa: Dolnośląska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Laval (Quebec, Kanada) wraz z Centrum Badań Interwencyjnych w zakresie (nie)powodzeń szkolnych, Uniwersytet im. François Rabelais’go w Tours (Francja), Uniwersytet Paris 13 (Francja), Uniwersytet Lille 3 wraz z laboratorium CIREL (Międzyuniwersyteckie Centrum Badań Edukacyjnych, którego dyrektorem jest prof. dr Christophe Niewiadomski), Uniwersytet we Fryburgu (Szwajcaria), Państwowy Uniwersytet w Bahia (Brazylia), Publiczny Uniwersytet w Natal (Brazylia), Naukowe Towarzystwo Poradownicze (NTP – przewodnicząca prof. dr hab. Bożena Wojtasik), Międzynarodowe Stowarzyszenie „Podmiot w Mieście” (przewodnicząca prof. dr Christine Delory-Momberger), Międzynarodowe Stowarzyszenie Historii Życiowych w Kształceniu i Badań Biograficznych (przewodniczący dr Hervé Breton, wcześniej prof. dr Gaston Pineau), Naukowe

Stowarzyszenie „Autobiografia. Kształcenie i historia ustna” (przewodniczący prof. dr Elizeu Clementino de Souza).

W konferencji uczestniczyło 130 osób, w tym 90 uczonych zagranicznych z Kanady (Quebec), ze Szwajcarii (Lausanne, Genewa, Neuchatel), z Meksyku, Francji, Portugalii, Brazylii, Hiszpanii i Niemiec. W trakcie konferencji wielokrotnie wskazywano, że dzieło Williama Thomasa i Floriana Znanieckiego jest pracą interdyscyplinarną, stanowiącą źródło ciągłych inspiracji dla socjologów, psychologów, pedagogów, antropologów, etnologów i kulturoznawców. Przywoływano Zygmunta Baumana, który pisze w artykule *Florian Znaniecki, nasz współczesny*, że „prace Znanieckiego wybiegały myślą poza swój czas” (Bauman 1999, s.105). Odwoływano się do niektórych prac Zygmunta Dulczewskiego, który pokazywał, że „*Chłopa polskiego w Europie i w Ameryce* należy traktować jako dzieło pionierskie w ukazywaniu doświadczenia subiektywnego imigrantów polskich i innych grup mniejszości etnicznych” (Dulczewski 1999, s. 436).

Chciałabym również podkreślić, że niektórzy badacze (np. P. Dominicé, G. Pineau, M. Lani-Bayle, C. Delory-Momberger, C. Niewiadomski, F. Ferrarotti, D. Bertaux, M.C. Josso, J. González-Monteagudo, O. Czerniawska, E. Kowalska-Dubas, E. Skibińska, M. Nowak-Dziemianowicz, K. Kaźmierska, D. Urbaniak-Zajęc) wielokrotnie wskazywali w swoich pracach wartość monografii *Chłop polski w Europie i w Ameryce*, podkreślając prekursorski, pionierski sposób interpretacji autentycznych dokumentów i konieczność uznania wagi biograficznego wymiaru życia człowieka. Ci sami badacze zwracali uwagę na rolę, jaką odegrała publikacja w rozwoju podejścia biograficznego w naukach społecznych i humanistycznych w różnych krajach. Konferencja we Wrocławiu była miejscem, gdzie dzielono się bogactwem zróżnicowanej specyfiki tego podejścia. W organizacyjnych przygotowaniach zwrócono uwagę na refleksję prof. nadzw. dr hab. Elżbiety Kowalskiej-Dubas, która napisała, że

badania biograficzne zostały wprowadzone przez Floriana Znanieckiego w Polsce w 1921 w Poznaniu i od razu cieszyły się dużą popularnością. Metodę biograficzną nazywano w świecie „metodą polską” i stosowano ją w badaniach socjologicznych. Badania biograficzne w Polsce wówczas były oparte na pisanych autobiografiach poryskiwanych poprzez ogłaszane w prasie konkursy na pamiętniki (Dubas 2014, s. 16).

Obrady tej konferencji koncentrowały się wokół czterech obszarów tematycznych, dotyczących:

- dotychczasowych doświadczeń w stosowaniu metody biograficznej jako podejścia badawczego i praktycznego (osiągnięcia, trudności, krytyka metodologiczna),
- aktualnych sposobów realizacji podejścia biograficznego, w tym na przykładzie doświadczeń uczestników konferencji,
- perspektyw rozwoju podejścia biograficznego w badaniach społecznych i humanistycznych,
- identyfikowanych doświadczeń, procesów i zmian w przestrzeni ludzkich biografii dokonywanych przez różnych badaczy.

Należy wspomnieć, że wielkim propagatorem polsko-frankofońskiej współpracy naukowej jest prof. Gaston Pineau. Bez jego interwencji, siły sprawczej, argumentacji nie udałooby się zjednoczyć uczonych – znawców badań biograficznych – i zorganizować akademickie spotkania w Polsce i w innych miejscach na świecie. Kolejnymi osobami wspierającymi frankofońskie inicjatywy od strony merytorycznej jest prof. nadzw. dr hab. Elżbieta Kowalska-Dubas, która dzieliła się swoją wiedzą podczas przygotowania komunikatów, zapowiadających konferencje. Podobnego zadania, w tym również współpracy w zakresie ułożenia programów konferencji, podjęły się prof. dr hab. Elżbieta Siarkiewicz (DSW), prof. dr hab. Bożena Wojtasik (DSW) i prof. dr hab. Alicja Czerkawska (DSW).

Ważne wydarzenia naukowe z udziałem frankofońskich badaczy zostały już zainicjowane w 2019 roku. W dniu 26 stycznia 2019 na Wydziale Nauk Pedagogicznych Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu, wykład pt. *Podejście biograficzne w badaniach i edukacji: refleksje i perspektywy*, tłumaczony z języka francuskiego na język polski dla studentów Pedagogiki (I stopień) przeprowadziła dr Camila Aloisio Alves (Uniwersytet Paryż Est-Créteil, Francja oraz Wydział Nauk Medycznych de Petrópolis, Brazylia). Wystąpienie spotkało się z dużym uznaniem ze strony studentów i pracowników uczestniczących w spotkaniu. W lutym 2019 na WNP DSW planowana jest również wizyta dr Manueli Braud (Uniwersytet Nantes, Francja). Istotnym obszarem współpracy poświęconej badaniom biograficznym będzie międzynarodowa konferencja organizowana w Montrealu, w Kanadzie, w 2020 roku, gdzie polscy uczeni są członkami Komitetu Naukowego i już pracują w przygotowaniu pierwszych komunikatów konferencyjnych³.

Na koniec tej kroniki polsko-frankofońskiej współpracy naukowej, zapraszam Czytelników do lektury artykułów zamieszczonych w tym tomie z serii „Biografia i Badanie Biografii”.

Mamy nadzieję, że publikacja, której jesteście redaktorkami, zostanie odczytana jako zasłużone uhonorowanie dorobku polskiego naukowca Floriana Znanieckiego i jego wkładu w rozwój badań biograficznych. Mamy nadzieję, że książka ta poszerzy wiedzę naszych Czytelników i skłoni do dalszych innowacyjnych eksploracji biografii. Jest też ona przykładem interdyscyplinarnego stosowania podejścia biograficznego oraz bardzo dobrej międzynarodowej współpracy w tym zakresie. Jako redaktorki tomu wyrażamy głębokie podziękowanie wszystkim Autorom tekstów, a także tym, którzy przyczynili się do ich upublicznienia, oraz Wszystkim Badaczom, tak w kraju, jak i za granicą, którzy od wielu lat z dużym zaangażowaniem realizowali tę wyjątkową współpracę naukową.

³ Propozycje abstraktów wystąpień można składać w języku angielskim i w języku francuskim. Więcej informacji na stronie konferencji: <https://sites.grenadine.uqam.ca/sites/hv/fr/hv2020>

Bibliografia⁴

- Bauman Z. (1999), *Florian Znaniecki, nasz współczesny*, [w:] *Teoria socjologiczna Floriana Znanieckiego a wyzwania XXI wieku*, red. E. Hałas, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin s. 97–110.
- Cyrulnik B. (2011), *Rozmowy o miłości na skraju przepaści*, Czarna Owca, Warszawa.
- Cyrulnik B. (2012), *O ciele i duszy*, Czarna Owca, Warszawa.
- Cyrulnik B. (2014), *Ratuj się życie wzywa*, Czarna Owca, Warszawa.
- Dubas E. (2014), *Czas, biografia i badania biograficzne – różnorodność kontekstów w andragogicznej perspektywie*, „Edukacja Dorosłych”, nr 2, s. 13–27.
- Dulczewski Z. (1999), *Aktualność noty metodologicznej*, [w:] *Teoria socjologiczna Floriana Znanieckiego a wyzwania XXI wieku*, red. E. Hałas, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin.
- Lani-Bayle M. (2006), *Taire et transmettre. Les histoires de vie au risque de l'impensable (Milczenie i przekaz. Prawie niewiarygodne historie życia)*, Chronique sociale, Paris.
- Lani-Bayle M. (2007), *Les Secrets de famille. La transmission de génération en génération (Sekrety rodzinne. Przekaz z pokolenia na pokolenie)*, Odile Jacob, Paris.
- Lani-Bayle M., Passeggi M. (2014), *Raconter l'école. À l'écoute de vécus scolaires en Europe et au Brésil (Opowiedzieć szkołę. Przeżycia szkolne w Europie i w Brazylii)*, L'Harmattan, Paryż.
- Lani-Bayle M., Słowik A. (2013), *Paysage générationnel et formation tout au long de la vie (Pokoleniowy krajobraz i uczenie się przez całe życie)*, Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław.
- Lani-Bayle M., Słowik A. (2016), *Récits et résilience, quels liens? Chemins de vie (Opowiadania i rezyliencja, jakie związki? Drogi życia)*, L'Harmattan, Paryż.

⁴ Bibliografia do części: *O historii polsko-frankofońskiego projektu badań biograficznych* (Aneta Słowik).

**O BADANIACH BIOGRAFII
– Z PERSPEKTYWY CZASU I INSPIRACJI
MYŚLĄ FLORIANA ZNANIECKIEGO**

Gaston Pineau*

Metoda biograficzna i historia życia jako podejścia badawcze, działanie i kształcenie. Dotychczasowe tendencje i nowe perspektywy

Streszczenie: Rocznice stanowią zdarzenia biograficzne tworzące historię. To, że obchodzi się w Polsce setną rocznicę wydania *Chłopa polskiego w Europie i w Ameryce* Williama Thomasa i Floriana Znanieckiego, który ukazał się w Chicago w 1918 roku, jest hołdem, jaki oddaje się emigrantom tworzącym historię międzypokoleniową, a także świadectwem performacyjnej siły tych życiorysów, które w społeczeństwie dochodzą do głosu. W artykule autor pragnie zaprezentować historyczny przegląd – jak autor nazywa – sztuki refleksyjnej¹ w obszarze metody biograficznej przez wieki nadającej różne znaczenia biegowi życia i narracji o życiu.

Słowa kluczowe: metoda biograficzna, historia życia, dotychczasowe tendencje, nowe perspektywy, „Chłop polski w Europie i w Ameryce” – William Thomas, Florian Znaniecki

Biographical method and the life story as an approach to research, action, and education. Earlier tendencies and new perspectives

Summary: Anniversaries are biographical events that create history. The fact that in Poland we celebrate the centenary of *The Polish Peasant in Europe and America*, which was published in Chicago in 1918, is a tribute we pay to those emigrants who created intergenerational history, and a testimony to the performing power of these biographies that come to the fore in society. The author offers a historical review of the art of contemplation in the field of biographical method which has been producing differences in the meanings between the course of life and the life narrative over the centuries.

Key words: biographical method, life story, earlier tendencies, new perspectives, *The Polish Peasant in Europe and America* – William Thomas, Florian Znaniecki

* Prof. zw. dr hab. – profesor emerytowany, Uniwersytet Québec w Montrealu, Kanada oraz Uniwersytet w Tours, Francja, adres: Université Tours, 3 rue des Tanneurs, 37041 Tours, e-mail: gaston.pineau@univ-tours.fr

¹ Używając terminu „sztuka refleksyjna”, odnoszę się do namysłu podejmowanego w ważnych pracach uczonych i myślicieli, które miały i mają nadal wpływ na rozwój metody biograficznej. Dzieła te – i samych ich autorów – przywołałem w tabelach znajdujących się w tym artykule; niektóre z nich omawiam szczegółowo.

Wstęp

Wspólne obchody rocznicy są zdarzeniem biograficznym, które tworzy specyficzną historię za pomocą klamry czasu spinającej dwa wydarzenia:

- jedno z przeszłości, które chcę upamiętnić, a mianowicie – wydanie w języku angielskim w roku 1918 w USA *Chłopa polskiego...*, będącego dziełem dwóch autorów: Amerykanina Williama Thomasa i polskiego emigranta Floriana Znanieckiego. Ponadto to wydarzenie zbiega się z odzyskaniem niepodległości przez Polskę i powstaniem niezależnego i nowoczesnego państwa,
- oraz drugie – 100-lecie wydania *Chłopa polskiego...* jako sposób upamiętnienia minionych wydarzeń (Melyani, Słowik, 2010).

Rozpięcie między czasem przeszłym, teraźniejszym i przyszłym, prezentowane w tym artykule, ta klamra czasowa, jest nie tylko upamiętnieniem, ale też wyzwaniem, którego nie podejmuje się automatycznie, zakładając sukces. Między przeszłością pełną oficjalnie obchodzonych wydarzeń a nadchodzącą przyszłością konstruuje się skomplikowana rzeczywistość, która zniekształca ludzkie życiorysy – tak prywatne, jak i społeczne, zawodowe, polityczne, ekonomiczne.

Tytuł konferencji „Siła podejść biograficznych. W przestrzeni biografii – Identyfikacja doświadczeń, procesów i zmian”, zorganizowanej w 2018 roku i trwającej od 9.05.2018 do 11.05.2018 roku w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu, oraz przyjęta podczas tego spotkania problematyka zarówno retrospektywna, jak i prospektywna, świadczą nie tylko o mocy twórczej tego, co może badaczy biograficznych łączyć i przypominać im o stuleciu wydania *Chłopa polskiego...*, ale i o tym, aby lepiej działać w przyszłości, lepiej wykorzystać lekcję historii. Jednak żeby nadal lepiej budować, ta konstrukcja w czasie zależy od rozległości wizji uczonych i od ich zdolności interpretacyjnej przy ubieraniu w słowa, dialogi i badawcze perspektywy. To prawdziwie wielkie wyzwanie indywidualnego i zbiorowego rozwoju.

Wpisywanie się metody biograficznej w przestrzeń czasową międzypokoleniową i międzynarodową współpracy

To właśnie badania biograficzne realizowane do tej pory skłoniły mnie do podjęcia wyzwania, jakim jest ich historyczne opracowanie. Nie byłoby ono możliwe, gdyby nie ów długi okres międzypokoleniowy i międzynarodowy współdziałania uczonych i praktyków.

Sięgając do więzi z Polską, chciałbym wyrazić wdzięczność przede wszystkim przedstawicielom generacji starszych ode mnie, bo, owszem, takie istnieją. Po pierwsze – Florianowi Znanieckiemu. Twórczość nie powinna przesłaniać postaci i biografii osób, które dzieła stworzyły – mowa tu oczywiście o Florianie, ale też o Williamie Thomasie i ich pionierskich dokonaniach akademickich oraz